

УДК 378.8

А. М. МАШТАЛЕР,

виконуючий обов'язки заступника начальника центру підвищення кваліфікації персоналу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена динамікою сучасного життя, яка не дозволяє сучасним військовослужбовцям повноцінно виконувати професійні обов'язки, застосовувати набуті знання на практиці, маючи лише базову вищу освіту. Встановлено, що організація підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників ґрунтується на функціонуванні дистанційної освітньої мережі, внаслідок чого забезпечується якість освіти. Розкрито особливості дистанційного навчання і визначено зміст підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників, який характеризується рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних і виробничих технологій.

Ключові слова: *дистанційне навчання, офіцери-прикордонники, підвищення кваліфікації, безперервна освіта, саморозвиток, досвід, комунікативність.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глобальної інформатизації важливим чинником суспільного розвитку і засобом підвищення результативності всіх галузей життєдіяльності людей є сучасні інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), спрямовані на створення, збереження та забезпечення оптимальних способів подання інформації. Це актуалізує проблему підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників, здатних ефективно вирішувати професійні завдання в сучасному інформа-

ційному просторі, і вимагає постійного оновлення системи підготовки таких фахівців у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ).

Стрімке вдосконалення та зміна державних стратегій і технологій їх реалізації зумовили швидке старіння знань і вмінь та потребу підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників, які не можуть стаціонарно навчатись та регулярно відвідувати навчальний заклад.

Процес підготовки нової генерації офіцерів потребує не лише зростання якості знань, але й суттєвого удосконалення методики використання засобів навчання, якими є ІКТ. У зв'язку з цим необхідно приділити належну увагу інформаційній складовій фахової підготовки офіцерів-прикордонників під час підвищення кваліфікації у ВВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Дослідження проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності фахівців різного напрямку розглянуто у працях М. Жалдака, В. Клочка, Ю. Машбиця та ін. Проблема використання інформаційних технологій у навчальному процесі висвітлена у працях І. Богданової, Ю. Жука, Л. Романишиної, Л. Савчук. У дослідженнях В. Бикова, Р. Гуревича, Н. Морзе, П. Стефаненка розглянуто психолого-педагогічні проблеми використання комп'ютера як технічного засобу в навчальному процесі вищого навчального закладу. Проблему підготовки військових фахівців засобами інформаційних технологій розглянуто в працях І. Романюка, В. Ягупова. Питання упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у програму підготовки офіцерів-прикордонників розглядали Д. Таушан, А. Янковець. Однак практично не досліджена проблема підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників засобами дистанційних технологій навчання.

Метою статті є обґрунтування наукових основ підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників засобами дистанційних технологій навчання у ВВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах розвитку суспільства неможливо діяти конструктивно в будь-яких сферах життєдіяльності без урахування світового досвіду, без здатності займати позицію планетарного суб'єкта, оскільки різко змінилося становище людини у світі. Виходячи з цих позицій, ми виділяємо найважливіші тенденції, що впливають на розвиток системи підвищення кваліфікації офіцерських кадрів Державної прикордонної служби України.

Зміни в усіх сферах людської діяльності призводять до швидкого старіння знань, набутих у ВНЗ, прискорення темпів оновлення професій, збільшення потоків інформації і стрімкого зростання її обсягів, тому більшість фахівців відчують необхідність оновлення знань. Набутий фах не є гарантією для професійної діяльності протягом усього життя. Динамізм сучасного життя не дозволяє сучасному офіцеру-прикордоннику повноцінно виконувати свої професійні обов'язки, застосовувати набуті знання на практиці, маючи лише базову вищу освіту. Це обумовлено тим, що система знань кардинально змінюється протягом 5–7 років. Отже, сучасному офіцеру-прикордоннику необхідно постійно удосконалювати і розширювати систему знань [1].

Вирішення зазначених проблем освіти втілюється у висунутому ООН гаслі “Освіта не на все життя, а через все життя”. Тому в сучасному світі загострилася необхідність створення системи безперервної освіти, що є умовою розвитку громадянськості, соціальної інтеграції, досягнення рівних можливостей і зайнятості. Продовження освіти офіцерами Державної прикордонної служби України стає наростаючою тенденцією сьогодення.

Однією з форм безперервної освіти військових фахівців є система підвищення кваліфікації. Її розвиток є необхідною умовою підтримки професійного статусу офіцерів-прикордонників.

Удосконалення професійної майстерності військовослужбовців можливе за умови безперервної освіти та розвитку особистості, а не тільки задоволення вузькопрофесійних потреб. Особливо це стосується до системи підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників, тобто тієї професійної сфери, де рівні особистісного, морального та інтелектуального розвитку безпосередньо, а не опосередковано детермінують позитивний розвиток особового складу, тобто визначають успішність професійної діяльності. Розвиток як основний спосіб існування особистості не може бути обмежений будь-яким проміжком часу, він здійснюється протягом усього життя індивіда, і період його зрілості не є закінченим станом, до якого спрямований розвиток, і навпаки: чим вищий рівень інтелектуального, морального розвитку особистості, тим більше зростає здатність офіцера-прикордонника до самовдосконалення.

Зазначені нами причини визначають цільову тенденцію безперервності освіти в системі підвищення кваліфікації офіцерських кадрів:

інформація, знання, а також мотивація до їх постійного оновлення та навички, що необхідні для цього, стають вирішальним чинником розвитку Державної прикордонної служби України;

вимоги конкурентоздатності й ефективного виконання професійних обов'язків є потужним мотивом для їх освіти та підвищення кваліфікації.

Результатами успішного процесу підвищення кваліфікації є необхідність офіцерів-прикордонників у безперервній освіті, рефлексія на нові проблеми в прикордонній службі (політична стабілізація українського суспільства, зміцнення національної незалежності, забезпечення територіальної цілісності держави та недоторканності кордону тощо), збереження власної індивідуальності з урахуванням набутого раніше досвіду [4].

Для другої половини ХХ століття характерною є інформаційна революція, що триває і в даний час і яка вже привнесла в освітні системи нові технології, комп'ютерні навчальні програми, телекомунікаційні мережі, мультимедійні засоби. Ці зміни пов'язують з розвитком сучасного суспільства від індустріального до мережного інформаційного суспільства ХХІ століття. Перехід від індустріального до мережевого інформаційного суспільства зумовив тенденцію організації підвищення кваліфікації кадрів у вигляді мережі. Система підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників сьогодні розвивається у двох напрямках: централізовано і мережно.

Підвищення кваліфікації військових кадрів за допомогою мережі є інноваційним напрямом. З'являється можливість інтенсивного діалогового режиму з обміну досвідом та стимулювання методичної роботи всередині навчальної установи і в системі підвищення кваліфікації.

Організація підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників у Національній академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького (НАДПСУ) ґрунтується на функціонуванні дистанційної освітньої мережі, що забезпечує якість освіти. У процесі її функціонування забезпечується єдність змістовного та методичного середовища. Це створює реальні можливості підтримки єдиного рівня освіти в усіх структурних підрозділах державного кордону. Використання сучасних ІКТ і технічних засобів взаємодії суб'єктів освітньої діяльності дозволяє військовослужбовцям, перебуваючи в будь-якому підрозділі кордону, володіти рівними потенціальними можливостями набування освіти.

Використання мережних технологій у системі підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників є підґрунтям для низки додаткових можливостей:

спілкування з метою професійного обміну досвідом з колегами, які працюють над аналогічними темами;

різні форми співпраці з метою реалізації спільних проектів;

обмін досвідом між представниками ВНЗ, що займаються підвищенням кваліфікації.

Зазначені особливості дистанційного навчання є вагомим чинником і каталізатором процесу трансформації принципів сучасного розвитку системи підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників.

Ми розглядаємо зміст підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників як багаторівневу і багатокомпонентну систему, концептуальними ідеями якої є: формування творчої індивідуальності особистості; особистісно орієнтований підхід до змісту освіти, що визначає процеси гуманізації освітньо-професійної підготовки фахівця; культурологічний підхід до побудови змісту освіти з метою його фундаменталізації; різноманітність інформаційних технологій.

Головною метою підвищення кваліфікації є поступальний розвиток офіцера-прикордонника як особистості і як професіонала на основі вдосконалення його професійної діяльності, поза якою особистість не розвивається. На основі цього виникає необхідність забезпечення саморозвитку військовослужбовців у процесі оволодіння знаннями та вміннями, а також інтеграційних конструктів освіти: компетентностей, компетенцій та мета-професійних якостей. Зміст навчального матеріалу має бути певним чином сконструйованим і включати попередній досвід офіцера-прикордонника. Посилення розвивальної функції змісту освіти обумовлює необхідність проектування навчальних курсів, спрямованих на формування професійно важливих якостей, соціально-професійних умінь і форм поведінки.

Аналіз професійних функцій фахівців прикордонної служби показує, що затребуваними є такі якості: комунікативність, відповідальність, рефлексія, працездатність, здатність до співпраці, професійна самостійність, ініціативність.

Сучасна тенденція в змістовому аспекті системи підвищення кваліфікації визначається актуалізацією освіти, тобто приведення його наукового змісту у відповідність до динамічної структури сучасного знання. Зміст повинен не тільки відображати актуальні знання в різних галузях, ураховуючи нові відкриття, зміни, нову інформацію, а й відображати зміни, що відбуваються в суспільстві, визначати його майбутній стан [2].

Отже, зміст підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників визначається рівнем розвитку сучасних соціальних, інформаційних і виробничих технологій та затребуваністю суспільства.

Існуюча система підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників характеризується загостренням низки суперечностей, зумовлених переважно інформаційним характером підвищення кваліфікації; відірваністю від професійної діяльності; недостатньою орієнтацією на особистісні потреби і цілі педагогічних кадрів. Тому актуальною проблемою сучасної освіти є підвищення кваліфікації без відриву від професійної діяльності на основі особистісного та професійного потенціалу педагога. Безвідривне навчання робить об'єктивно реальним набуття освіти впродовж усього періоду активної професійної діяльності, тобто забезпечує найбільш сприятливі умови безперервності підвищення освітнього та професійного рівня [3; 5].

З розвитком інформаційного суспільства в освіті стали застосовувати такі поняття, як відкрита освіта, електронне навчання, віртуальна освіта, а ідеї безперервної освіти отримали путівку в життя завдяки новим технологіям. Усі освітні інновації об'єднані одним терміном – дистанційне навчання (освіта), яке підкреслювало їх загальну особливість – можливість навчатися без безпосереднього контакту з викладачем.

Сучасна соціокультурна ситуація, переорієнтувавши форми комунікацій з безпосереднього спілкування на опосередковане, призвела до того, що дистанційна освіта активно освоює освітній простір у всьому світі, у тому числі і в Україні.

Сформуємо основні завдання дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників:

надати слухачам можливість професійного вдосконалення без відриву від основної діяльності;

індивідуалізувати процес навчання з орієнтацією на можливість і рівень професіоналізму викладача;

зробити процес підвищення кваліфікації більш відкритим, безперервним і гнучким (вільне і безперервне зарахування на курси, вибір індивідуальних програм, строків і темпу підвищення кваліфікації);

нівелювати відмінності в системі підвищення кваліфікації військово-службовців, які перебувають у різних підрозділах державного кордону;

скоротити витрати на підвищення кваліфікації.

Дистанційне навчання пов'язують з освітньою системою, в якій основним засобом спілкування, навчання і передачі інформації є Інтернет – найбільше технічне досягнення ХХ століття і фундамент інформаційного суспільства. Постійно зростаючі можливості Інтернету відкривають нові перспективи розвитку дистанційного навчання. Мережа практично стала

інформаційною основою для дистанційного навчання. Поява світових інформаційних мереж, розвиток дистанційного навчання, зміна укладу життя людства, його динаміка відображає процесуальну тенденцію виникнення Інтернет-технологій.

Система підвищення кваліфікації офіцерів-прикордонників має можливості для реалізації дистанційного навчання:

накопичено значний досвід взаємодії з іншими людьми. Знання психологічних і професійних особливостей, уміння виявляти проблеми професійної діяльності і будувати на цій основі освітній процес дозволяє педагогам проектувати професійно значущі курси, проводити діагностику;

до підвищення кваліфікації залучаються фахівці, які мають достатній досвід організації такого навчання;

система підвищення кваліфікації має досвід проведення навчання в очно-заочній формі. Проведення курсів з включенням спеціально організованого етапу самостійної роботи слухачів, що передбачає спільне з викладачем планування, методичне та дидактичне забезпечення, дозволяє розробляти мікромоделі дистанційного навчання, які можуть бути вбудовані в загальну систему.

Висновки. Аналіз роботи центру підвищення кваліфікації персоналу НАДПСУ показує, що за рахунок мотивованої самоосвіти можна отримати більш значущі результати, у порівнянні з аудиторною формою навчання: особи, які відчують потребу в набуванні нових знань і мають доступ до якісних інформаційних ресурсів, можуть навчатися самостійно.

У процесі розвитку та інтеграції вітчизняної системи в глобальний освітній простір необхідно диверсифікувати структуру освітніх програм. Це дає можливість кожному офіцеру-прикордоннику побудувати освітню траєкторію, яка найбільш повно відповідає його професійним здібностям. Саме таким чином можна створити змістовну основу для переходу від принципу “освіта на все життя” до принципу “освіта для всіх”.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі є визначення педагогічних умов розвитку професійної компетентності офіцерів-прикордонників у системі підвищення кваліфікації засобами дистанційного навчання.

Список використаної літератури

1. Гуревич Р. С. Інформаційно-телекомунікаційні технології у навчальному процесі та наукових дослідженнях : навчальний посібник [для студ. пед. ВНЗ і слу-

хачів інститутів післядипломної освіти] / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія. – Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2004. – 365 с.

2. Кареліна О. В. Упровадження елементів дистанційної освіти у вищих навчальних закладах України / О. В. Кареліна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Педагогіка і психологія. – Вип. 9. – 2003. – С. 45–47.

3. Кремень В. Г. Дистанційна освіта – перспективний шлях розв’язання сучасних проблем розвитку професійної освіти / В. Г. Кремень // Вісник акад. дистанц. освіти. – 2003. – № 1. – С. 4–11.

4. Райко В. В. Педагогічні основи навчально-виховного процесу в Державній прикордонній службі України : навчальний посібник / В. В. Райко. – Хмельницький : Вид-во Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького, 2010. – 148 с.

5. Стефаненко П. В. Дистанційне навчання у вищій школі : монографія / П. В. Стефаненко. – Донецьк : ДонНТУ, 2002. – 400 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013.

Машталер А. Н. Дистанционное обучение как основа современного развития повышения квалификации офицеров-пограничников

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена динамикой современной жизни, которая не позволяет современным военнослужащим полноценно выполнять профессиональные обязанности, применять полученные знания на практике, имея лишь базовое высшее образование. Установлено, что организация повышения квалификации офицеров-пограничников основывается на функционировании дистанционно-образовательной сети, в результате чего обеспечивается качество образования. Раскрыты особенности дистанционного обучения и определено содержание повышения квалификации офицеров-пограничников, характеризующееся уровнем развития современных социальных, информационных и производственных технологий.

Ключевые слова: дистанционное обучение, офицеры-пограничники, повышение квалификации, непрерывное образование, саморазвитие, опыт, коммуникабельность.

Mashtaler A. M. Distance learning as a basis for the development of modern training border guard officers

Topicality of the material presented in the article due to the dynamics of modern life which does not allow a modern military to perform their professional duties fully and to apply this knowledge in practice having only bachelor degree. It has been established that the organization of training of border guard officers is based on the functioning of the distance education network providing the quality of education. The features of distance learning have been revealed and the content of training of border guard officers have been determined which is characterized by the level of development of modern social, information and production technologies.

Keywords: *distance learning, border guard officers, training, continuous education, self-development, experience, communicativeness.*